

HERMENEVS

3^e JAARGANG, AFL. 1 — 15 SEPTEMBER 1930

Een Griekse spreekwijze

De mondelinge overlevering van het volk geeft soms blijk van een vasthoudendheid waarop de eeuwen geen vat schijnen te hebben; niet zelden wordt op die wijze bewaard wat schriftelijk verloten gegaan is. Maar dat sterke geheugen van het volk is niet zeer krities, en levert dikwels met ijzeren volharding onbelangrijke dingen over, terwijl het gebeurtenissen van gewicht bijna onmiddellijk vergeet; misschien drukt men deze gedachte juist uit door te zeggen dat het nageslacht soms weinig waarde hecht aan 't geen de tijdgenoten belangrijk vonden, en omgekeerd.

Zo komt het dat men naar de oorsprong van menig spreekwoord of zegswijze alleen kan gissen — en het tijdschrift de *Navorscher* bevatte voorheen stoute staaltjes van de willekeur waarmee dat pleegt te geschieden — totdat een gelukkige vondst licht geeft. Prof. Stoelt heeft door zijn kennis van onze oude kluchten menigmaal zulke vondsten gedaan.

In 't Grieks is 't juist zo gegaan met een spreekwijze aan een zeer alledaagse, voor ons hoogst onbetekenende gebeurtenis ontleend.

Van een bijeenkomst vol drukte en wanorde zegt men, werd waar Grieks wordt gesproken: ἔγινε τοῦ Κουτρούλη ὁ γάμος, of ἔγινε τοῦ Κουτρούλη τὸ πανηγύρι (het huwelijk of de kermis van Koutroulis heeft plaats gehad), gewoonlijk verkort tot de uitroep ὁ γάμος (τὸ πανηγύρι) τοῦ Κουτρούλη. Dus zo iets als bij ons: „een Poolse landdag” of, kenschetsend voor de onbekendheid met het ritueel van niet-kristelijke erediensten, „'t is hier een Jodenkerk”.

Wie was die Koutroulis? Niemand wist het totdat in 1910 de Griekse geleerde Phaedon Koukoules onder de korrespondentie van het Patriarchaat stukken aantrof die de zaak verklaarden.¹

In het laatst van de 14^e eeuw leefde in de Griekse stad Methone (in Argolis) een zekere Johannes Koutroulis, een aanzienlijk man

¹ De mededeeling van Koukoules vindt men in de *Laographia* II (1910), blz. 554 vlg., de bedoelde stukken in de *Acta et Diplomata graeca medii aevi* uitgegeven door Miklosich en Muller (II, blz. 210 vlg.).

in zijn omgeving, maar van wie verder niets bekend is. Hij woonde samen met een vrouw die haar wettige man had verlaten, en dat gaf de geestelijkheid aanleiding om de kerkelijke ban over haar tut te spreken. Koutroulis wilde niets liever dan zijn huisgenote huwen, maar dat ging niet gemakkelijk; zeventien jaar duurde het voor de ban werd opgeheven: 't huwelijk werd toegestaan, indien bewezen werd dat de vrouw in geen ongeoorloofde betrekking had gestaan tot Koutroulis zolang zij in 't huis van haar eerste man woonde. Dat bewijs (of de geldsom die het verving?) werd eindelijk geleverd; het huwelijk en de bruiloft bracht heel Methone in rep en roer. Zo ontstond het spreekwoord. Eerst, zegt Koukoules, zal wel alle nadruk op 't werkwoord zijn gevallen (ἐγίνε): „'t huwelijk van K. heeft waarachtig plaats gehad!”, maar later, en vooral in de verkorte vorm, viel die op de naam van de man die de gehele stad kermis had doen vieren.

Onverklaard blijft dat zulk een onbelangrijk voorval in een derde- of vierderangs stadje over heel Griekenland, van Thracië tot Kreta, is verbreid geworden en na ruim vijf eeuwen, hoewel onbegrepen, nog vermeld wordt. Methone was in 1206 veroverd» door de Venetianen, die de eens sterke vesting hebben geslechte in de volgende eeuwen (tot 1500, toen de Turken er meester werden) bereikte de plaats, gelijk de gehele Peloponnesus, een zekere mate van welvaart, maar aanzienlijk werd de stad nooit.

Ik acht de onsterfelijkheid van de man uit het vrij obscure Methone alleen verklaarbaar wanneer men aanneemt dat op het schandaaltje een lied gemaakt is, dat door melodie en pikante inhoud groot sukses heeft gehad, — met andere woorden door hulp van litteraire overlevering te onderstellen. Van 't bestaan van zulk een lied is intussen geen spoor te vinden, noch enige aanwijzing, Wij weten alleen dat nog heden op 't platteland van Griekenland elke biezondere gebeurtenis aanleiding geeft tot liederen, meestal spotliederen, die de bezongenen meer vrezen dan een pak slaag.

Is voor ons niet het gehele geval een waarschuwing tegen het gissen bij de verklaring van spreekwoorden en zegswijzen?

Leiden.

D. C. HESSELING.

Aristoteles en Euripides' Aulische Iphigenia

In het „gulden boekje”, dat Aristoteles' Poëtica heet (een niet zeer zonnige lectuur overigens, dit gulden boekje met zijn kort-afgebeten zinnen, college-aanteekeningen van den beroemden Atheenschen hoogleeraar, die een commentaar behoeven, welke acht maal zoo omvangrijk is als de tekst), komt niet het 15^e hoofdstuk de karakterteekening der figuren van het tragische drama ter sprake. Aan vier eischen hebben deze, meent de schrijver, ten aanzien van hun karakter te beantwoorden: zij moeten een zekere superioriteit bezitten, zich voegen in het kader der uit te beelden soort, in overeenstemming zijn met de werkelijkheid, zooals die door de traditie is gesanctioneerd, en aan zich zelf gelijk blijven, consequent zijn. Natuurlijk, een inconsequent karakter is bestaanbaar, maar dan zij daar consequentie in zijn inconsequentheid, there must be manner in his madness. De Aulische Iphigenia behoort niet tot deze categorie. Zij is inconsequent zonder meer. Οὐδὲν γὰρ ἔοικε ἡ ἱκετεύουσα τῇ ὑστέρῳ¹: het angstige, doodelijk ontstelde meisje, dat zoo roerend haar vader Agamemnon smeekt om haar leven te sparen, vertoont niet de minste gelijkenis met de offervaardige jonge vrouw, die in verheven blij moedigheid, eenvoudig en doelbewust, haar leven wil geven voor de Grieksche zaak.

Het is begrijpelijk, dat deze opmerking van Aristoteles, zooals alle sporen van letterkundige altercaties, die men uit de schrijvers der 5^e en 4^e eeuw kan opdiepen, de aandacht heeft getrokken. De bekende lersche philoloog Mahaffy noemt het „a contemptible judgement” en vindt er aanleiding in zijn vernietigend oordeel over de Poëtica nog eens te herhalen. „In the *Iphigenia in Aulis*”, aldus formuleert hij zijn weerlegging, „Euripides has given us one distinct type in his wonderful gallery of heroines, all facing death for the real or supposed public good, either freely or under the coercion of cowardly or cruel princes. This Iphigenia is a young fresh creature just blooming into life, and she bears the first news of her fate with an outburst of passionate tears, and of supplication against the cruel sentence. Yet presently, when she finds her doom sealed, she resigns herself with the splendid dignity of an inborn

¹ 1451 a 31.

gentlewoman, and so adds greatly to the „pity and the terror” of the tragedy.”¹

Natuurlijk was Mahaffy niet de eerste, die tegen Aristoteles’ opvatting protesteerde. Niemand minder dan Friedrich Schiller heeft zich gedrongen gevoeld er zijn meening over te zeggen. In de toelichtingen tot zijn vertaling van Euripides’ stuk keert hij zich tegen de kritiek, die „Einige” over het karakter van Iphigenia uitspreken. Aristoteles’ naam noemt hij niet. Als zoo dikwijls was diens oordeel blijkbaar gangbare meening geworden, en het is die gangbare meening, die hij tracht te weerleggen. Er spreekt een warme overtuiging uit zijn woorden. „Diese Mischung”, zoo zegt hij, „von Schwäche und Stärke, von Zaghafteit und Heroismus, ist ein wahres und reizendes Gemälde der Natur”. Niet anders dus dan Mahaffy. Hij oordeelt, dat deze tegenstelling volkomen natuurlijk is, het is geen inconsequentie, doch een vermenging. Maar wanneer hij daaraan toevoegt: „der Uebergang von einem zum anderen ist sanft und hinreichend motiviert”, dan vraagt men zich af, waarin dan wel die motiveering gelegen is (wat Schiller niet zegt) en men beseft, dat de motiveering wel zeer dwingend moet zijn, want de overgang is allerminst zacht en geleidelijk, doch zoo plotseling als maar eenigszins denkbaar is. Want dezelfde Iphigenia, die in vers 1335 haar lange rouwklacht eindigt, staat in vers 1368, zonder dat zij één woord daartusschen gezegd heeft, kloekmoedig bereid om het verlangde offer te brengen.

Dat Aristoteles Euripides’ psychologie miskend heeft, staat ook voor mij vast. Hij kon niet anders, daar hij de Iphigenia-figuur beoordeelt naar de maatstaf van een vast-omschreven „karakter”, dat volgens zijn definitie het geheel is der in het redelijk inzicht gefundeerde moreele principes. Mag men de bezonkenheid van een grijsaard eischen bij een kind? Het is zelfs misleidend hier van een vermenging van eigenschappen te spreken, zooals Schiller doet. Iphigenia is niet heroïsch, zij wordt het. Maar dat die omslag geen andere oorzaak heeft dan de resignatie, die voortkomt uit het besef „dat haar vonnis is geteekend”, dat kan men Mahaffy niet toegeven. En evenmin mag men aannemen, dat Euripides, alleen om de gemoedsontroeringen te schilderen, verslagenheid en heroïeke doodsverachting naast elkaar heeft gesteld, zonder zich rekenschap te geven van de wijze, waarop het een voor het ander

¹ What have the Greeks done for modern civilization, p. 62.

in de plaats treedt. Vene van dien. Er is hier een plotselinge omslag, een groeien en stijgen boven zich zelf uit, dat opkomt uit de irrationeele krachten der ziel, en de eenig-zichtbare motiveering is ook de eenig-juiste: het verschijnen van den jongen held Achilleus. Euripides' Aulische Iphigenia is, buiten al het andere, ook nog een met de uiterste discretie geschetst verhaal van schuchter-ontwakende jonkvrouwelijke liefde.

Achilleus heeft aan Klytaimestra de belofte gedaan het meisje te redden.¹ Tot die belofte is hij gedreven door persoonlijke gekrenktheid. Buiten zijn weten hebben de leiders zijn naam misbruikt om Iphigenia naar het scheepskamp te roepen: een huwelijk met hem was hun voorwendsel. En hij houdt zijn woord; op het beslissende oogenblik, juist nadat Iphigenia haar rouwklacht heeft gesproken, nadert hij.² Haar eerste gedachte is, zich voor hem te verbergen. Zij kan de schaamte niet verdragen van aangezicht tot aangezicht te staan tegenover den man, dien zij zich als haar voorbestemde echtgenoot gedacht heeft en die haar niet tot vrouw verlangde.³ Maar Klytaimestra houdt haar terug: wie hulp krijgt, moet niet hooghartig zijn. En Achilleus spreekt: in het leger eischt men Iphigenia's offer; hem heeft men willen steenigen om zijn tegenkanting — θόρυβος, onrust, noemt hij geringschattend het levensgevaar, waarin hij verkeerd heeft; het heele leger stond tegenover hem, zijn eigen Myrmidonen vooraan. Slaaf van zijn huwelijkswenschen heeft men hem genoemd. Wat was zijn antwoord? De mij bestemde bruid, mij door den vader toegezegd, zult gij niet moorden. Het geschreeuw overstemde hem. Nu naderen talloze gewapenden met Odysseus aan het hoofd. Zal die trachten haar mee te sleuren? Zeer zeker, hij zal haar sleuren aan dat blonde haar. Maar Klytaimestra moet zich aan haar vastklemmen. Hij wil het opnemen tegen allen.

Dan, plotseling, spreekt Iphigenia. „O moeder, hoort mij.” Zij richt zich tot Klytaimestra, maar wat zij zegt is ook voor Achilleus bestemd: μητερο, εισακούσατε τῶν ἐμῶν λόγων. Dat is een fijnheid van het Grieksch, die men in een vertaling alleen kan voelbaar maken door haar te onderstrepen. Tot Achilleus spreekt

¹ Zie vs. 855—1035.

² Vs. 1337.

³ Men zie hoe prachtig Eur. die bevangenheid vertolkt: τὸ δυστυχές τῶν γάμων αἰδῶ φέρεται (Vs. 1342).

zij niet, maar haar gedachten zijn voor hem. Hij mag zich niet nutteloos voor haar offeren. Haar dood is besloten, zij wil den dood in de glorie van het willig offer. Bewondering voor Achilleus' heldhaftigheid verheft haar boven haar zelf, zij wil den man waard rijen, die bereid is voor haar te sterven, en zij kan dat alleen door moedig den dood te aanvaarden. Maar haar vervoering is vrij van ziekelijke exaltatie en terwijl zij spreekt vindt haar geest de woorden, die haar moeder moeten overtuigen: dat dit offer noodig is voor het heil van haar land, dat Artemis' wil moet geschieden; dan keeren opnieuw haar gedachten tot Achilleus terug: meer waard te leven is één man dan vrouwen talloos. Zoo offere men haar dan en neme Troje. Dat zal de heugenis aan haar bewaren voor altijd. Daarin wil zij haar zonen vinden, haar huwelijk, haar roem. En wanneer nu Achilleus' zelfgevoel in liefde verkeert, wanneer hij haar toespreekt, „kind van Agamemnon”, en de wensch om haar als vrouw te bezitten zijn verstand overheerscht, dan stijgt zij ook uit boven zijn zelfzuchtig verlangen en bezweert zijn passie met deze woorden:

Genoeg dat Helena door lichaamsschoonheid sticht
 Der mannen strijd en moordslag. Gij, o vreemd' en vriend,
 Zoek niet den dood om mij, breng niet om mij den dood
 Aan andren; laat mij Hellas redden, als ik kan.

Ziedaar de „inconsequentie” van Iphigenia's karakter. Het is de inconsequentie van het ontwakende gevoel. Dat stoort zich niet aan de definities, waarmee het karakter omschreven staat, want de jeugd woont in het land der ongekende mogelijkheden. Daar heeft ook de dichter toegang; hij is wijzer dan de systematicus, omdat het leven wijzer is dan de theorie. Het is de stroom van haar gevoel, die de jonge Iphigenia wegdraagt uit haar kinderlijke angst en verslagenheid. Zij rijpt tot offervaardige heldhaftigheid, als Eroos haar met zijn vleugel heeft beroerd, de Eroos, van wien Euripides deze woorden sprak:

ὁ δ' εἰς τὸ σῶφρον ἐπ' ἀρετὴν τ' ἄγων ἔρωσ
 ζηλωτὸς ἀνθρώποισιν· ὦν εἶην ἐγώ.¹

W. K.

¹ Stheneboia fr. 672 N².

Een Romeinsche methode ter vergelijking van de soortelijke gewichten van vloeistoffen

De Latijnsche didactische poëzie bevat een merkwaardig gedicht, het *Carmen de ponderibus*¹, dat vroeger ten onrechte werd toegeschreven aan de grammaticus Priscianus², maar waarvan men tegenwoordig de herkomst als onbekend moet beschouwen³. Het stuk heeft in dubbel opzicht historische waarde: het vormt door zijn volledige opsomming van Grieksche en Latijnsche maten en gewichten een belangrijke bron voor de kennis van de klassieke metrologie en het leert aan de historici der physica de oudst bekende phase van de practische bepaling van soortelijke gewichten kennen. Een bijzondere beteekenis ontleent het, van physisch standpunt uit, nog hieraan, dat het een van de twee in de oudheid bekende interpretaties bevat van de door de overlevering niet voldoende duidelijk omschreven wijze, waarop Archimedes het zilvergehalte zou hebben vastgesteld van den wijkrans van koning Hiero van Syracusae⁴.

Ik wil over deze vraag hier thans niet spreken, maar alleen enkele opmerkingen maken over een andere passage uit het *Carmen*, waarin een methode wordt behandeld ter vergelijking van de soortelijke gewichten van vloeistoffen. Deze methode wordt omschreven in de volgende verzen:

103 ducitur argento tenuive ex aere cylindrus,
 quantum inter nodos fragilis producit harundo,
 105 cui cono interius modico pars una gravatur,
 ne totus sedeat totusve supernatet undis.
 lineaque a summo tenuis descendat ad imam
 ducta superficiem, tot quae aequa in frusta secatur
 quot scriplis gravis est argenti aerisve cylindrus.
 110 hoc cuiusque potes pondus spectare liquoris.
 nam si tenuis erit, maior pars mergitur unda;
 si gravior, plures modulus superesse notabis.
 quod si tantundem laticis sumatur utrimque,
 pondere praestabit gravior; si pondera secum

¹ *Metrologicorum scriptorum reliquiae*, ed. P. Hultsch. Lipsiae (Teubner) 1864. II, 88—98.

² Priscianus leefde in de vijfde eeuw na Christus.

³ Hultsch, l. c. II, 26.

⁴ De andere komt voor bij Vitruvius, *De Architectura*, IX, 3.

115 convenient, tunc maior erit quae tenuior unda est;
 ac si ter septem numeros texisse cylindri
 hos videas latices, illos cepisse ter octo,
 his dragma gravius fatearis pondus inesse.
 sed refert aequi tantum conferre liquoris,
 120 ut dragma superet gravior, quantum expulit undae
 illius aut huius teretis pars mersa cylindri¹.

Er is indertijd door Christ² voorgesteld, om in deze regels een omzetting aan te brengen. Er zouden hierin namelijk twee verschillende methoden ter vergelijking van de soortelijke gewichten van twee vloeistoffen worden aangegeven: de eene, vervat in vs. 103—112 en 116—118, zou bestaan in de vergelijking van de volumina, die door den ingedompelden cylinder in de twee vloeistoffen worden verplaatst; de andere, omschreven in vs. 113—115 en 119—121, zou berusten op de vergelijking van de gewichten van gelijke volumina. De voorsteller van deze wijziging moest echter erkennen, dat zij in geen van de hem bekende handschriften voorkwam.

Het doel van de volgende regels is nu te betoogen, dat de bedoelde omzetting ongemotiveerd is en tevens een interpretatie van de beschreven methode (die in werkelijkheid er slechts één is) te geven. We vatten daartoe eerst den inhoud, voorzoover noodig, kort samen:

In vs. 103—109 wordt het gebruikte toestel beschreven: een holle dunwandige metalen cylinder is aan de benedenzijde inwendig

¹ Deze regels kunnen in onze taal ongeveer als volgt worden weergegeven:

Uit zilver of dun koper wordt een cylinder gevormd van de lengte, die het broze riet tusschen zijn knoopen vertoont. Het onderste deel daarvan wordt van binnen bezwaard met een kleine kegel, opdat hij in de vloeistoffen noch geheel zal inzinken, noch geheel zal bovendrijven. Laat nu vanaf den bovenkant een dunne lijn getrokken zijn, die tot aan het benedenvlak loopt en die in evenveel deelen verdeeld wordt als de cylinder scripla zilver of koper zwaar is. Hiermee kunt ge nu het gewicht van elke vloeistof waarnemen. Want indien zij licht is, zal een grooter deel [van den cylinder] inzinken; is zij zwaarder, dan zult ge meer afdeelingen zien uitsteken. Indien van beide vloeistoffen evenveel wordt genomen, zal de [soortelijk] zwaardere het in gewicht winnen; indien de gewichten gelijk zijn, zal de [soortelijk] lichtere [in volume] het grootste zijn. En indien ge ziet, dat deze vloeistof drie maal zeven getallen van den cylinder heeft bedekt, terwijl gene er drie maal acht heeft opgenomen, zoudt ge wellicht kunnen meenen, dat in deze een gewicht van een dragma meer is dan in gene. Maar, opdat de zwaardere de lichtere met een dragma overtreft, moet men een zoo groot gelijk volume van beide vloeistoffen vergelijken, als het ondergedompelde deel van den slanken cylinder van gene of deze vloeistof heeft verplaatst.

² W. Christ, *Das Carmen de ponderibus et mensuris*. Rheinisches Museum für Philologie. Neue Folge, XX (1865) 64—73.

zoo bezwaard, dat hij in de te onderzoeken vloeistoffen noch geheel inzinkt, noch geheel bovendrijft¹. Op den cylinderwand is een schaalverdeeling aangebracht: de hoogte is verdeeld in zooveel deden als het gewicht van den cylinder scripla² bedraagt.

De vs. 110—112 leeren het kwalitatieve gebruik van dit toestel: in minder dichte vloeistoffen zal het dieper, in dichtere minder diep inzinken.

In vs. 113—115 wordt nog even verduidelijkt, wat met dichter en minder dicht wordt bedoeld: bij gelijke volumina weegt de dichtste stof het meest; bij gelijke gewichten heeft de minst dichte het grootste volume.

Hierna bevatten vs. 116—118 een quantitatief voorbeeld: stel, dat de cylinder in vloeistof I 21 deelstrepen inzinkt en in vloeistof II 24 deelstrepen. Dan zou men geneigd kunnen zijn te beweren, dat vloeistof I 3 scripla, dus 1 dragma, zwaarder is dan vloeistof II.

Dit is echter slechts juist, als men zegt, welke volumina van beide vloeistoffen men daartoe moet vergelijken. Dit leeren nu inderdaad de vs. 119—121: men moet zooveel gelijke vloeistof, d. w. z. een zoo groot zelfde volume van beide nemen, om een gewichtsverschil van 1 dragma te krijgen, als het ondergedompelde deel van den cylinder van vloeistof II of vloeistof I verplaatst.

Zooals men ziet, is het betoog heel goed samenhangend. Een moeilijkheid schuilt echter in de laatste drie verzen, waar de gelijke volumina, die men van de twee vloeistoffen nemen moet, om een gewichtsverschil van 1 dragma te krijgen, schijnbaar dubbelzinnig worden bepaald. Het gaat er nu om, aan te toonen, dat die dubbelzinnigheid inderdaad slechts schijnbaar is.

Daartoe merken we op, dat men de twee te vergelijken hoeveelheden kan bepalen, door hun volume aan te geven (en dan moet er noodzakelijk een enkel volume worden omschreven) of door hun gewichten te noemen (die verschillend zijn). Men kan nu aan de passage een redelijke beteekenis toekennen, als men aanneemt, dat de dichter het laatste doet.

Daar namelijk het gewicht van den cylinder steeds gelijk is aan het gewicht van de door hem verplaatste vloeistof, wegen 21 volumedeelen van vloeistof I evenveel als 24 volumedeelen van

¹ Het doel van deze bezwaring is natuurlijk ook, een rechtstandig drijven van den cylinder te bewerken.

² We herinneren er aan, dat i libra = 12 unciae; i uncia = 8 dragmae; 1 dragma == 3 scripla. In onze maten is i libra = 327 gram.

vloeistof II; de soortelijke gewichten verhouden zich dus in deze volgorde als 24 tot 21. Kiest men nu van I 24 scripla en van II 21 scripla, dan hebben deze twee hoeveelheden dus gelijk volume, terwijl het gewichtsverschil juist 3 scripla bedraagt. Men heeft dan echter juist voldaan aan het voorschrift, zooveel (nl. zooveel 'scripla) van elke vloeistof te nemen, als het aantal volumedeelen bedraagt, dat door den cylinder van de andere vloeistof wordt verplaatst. De schijnbare dubbelzinnigheid wordt dus veroorzaakt, door het feit, dat tantum op een aantal gewichtseenheden betrekking faeeft en quantum op een even groot aantal volume-eenheden¹.

Het lijdt geen twijfel, dat het didactisch niet erg gewenscht is, 'zich zoo uit te drukken; maar zijn dergelijke onduidelijkheden niet vergefelijk bij iemand, die experimenteele physica in hexameters moet onderwijzen?

Oisterwijk.

E. J. DIJKSTERHUIS.

Antigone en Ismene

(Sophokles Antigone vs. 1—161)

Twee eenzamen, die in den algemeenen jubel, bij elkaar vertroosting zoeken. Ismene, gelaten en lijdzaam onder den last, dien het leven haar oplegt. Zij schikt zich weerloos in het onvermijdelijke.

Antigone, wier veerkracht groeit met lederen nieuwen druk. Het onherroepelijke aanvaardt zij, tegen het „onvermijdelijke” verweert zij zich. Haar teederheid gaat beschermend uit naar Ismene, haar piëteit naar den gesmaden broer, den verrader. Zij wil in Ismene meegevoel wekken, niet uit behoefte aan steun voor zichzelf, maar om Ismene in heer wanhoopszwakheid te steunen en op te richten. Ze wil Ismene laten deelen in de daad van piëteit, die haar zelf ondanks levensgevaar vertroost en sterkt tegen haat en vijandschap.

Als Ismene Antigone's plan hoort, grijpt haar nieuwe ontzetting aan, niet om de daad, maar om 't gevaar voor Antigone. De angst

¹ Men kan natuurlijk vragen, waarom men juist resp. 24 en 21 scripla nemen moet en niet evenveel andere gewichtseenheden. De dichter zegt dit niet duidelijk, maar het ligt voor de hand, dat hij het heeft bedoeld, omdat hij den cylinder in evenveel deelen verdeelde, als deze scripla woog. Elk punt van de schaalverdeeling geeft dus niet alleen een volume aan, maar tevens een aantal scripla, althans van den cylinder. Het is dus te begrijpen, dat hij er toe komt, een aflezing van de schaal als een aflezing in scripla op te vatten.

geeft haar kracht en moed, den moed der-wanhoop, den moed van den zwakkeling. Haar beroep op den plicht tot gehoorzaamheid, op vrouwelijke zwakheid, op het gezond verstand, dat maat moet houden, wekt bij Antigone minachting, tegen welke Ismene wanhopig haar zwakheid verdedigt. Want zij kan niet tegen menschengeweld ingaan, ook al veroordeelt ze het. Dit is de onvermijdelijke verwijdering tusschen de twee zusters, die elkaar in innige verknochtheid zoeken en die in de hoogste behoefte aan samenzijn zich van elkaar vervreemd voelen. Antigone wil geen medewerking meer. Zonder medewillen heeft mededoen voor haar geen waarde. Ieder verder woord verbreedt de kloof.

Antigone's teederheid wordt wrevel tegenover de kleinmoedige verstandige Ismene. Haar wrevel laait op tot vijandigheid; haar machteloze liefde verkeert in haat. En zij gaan uiteen, ieder haar eigen weg, in 't leed gescheiden.

De triestheid om het heengaan, zóó, van beide zusters wordt weggejubeld door het koor van grijsaards, dat opkomt.

Twee werelden, die elkaar vreemd zijn. Niets hebben de zusters gemeen met deze vreugde. De smart wijkt voor haar, maar slechts om later te overwinnen.

Tegen den weemoed, dien ze achterlaat, steekt de glans der komende vreugde des te scherper af.

ANTIGONE. ISMENE.

- Ant. Ismene, lotverbonden, liefste zuster mij,
 Kent gij een enkel leed, dat stamt van Oidipus
 En bij ons leven ons van Zeus niet valt ten deel?
 Want daar is niet iets smartlijks, iets verbijstrends, niet
 Iets schandelijks of iets onteerends, dat ik niet
 Bij uwe rampspoed en de mijne heb aanschouwd.
 Wat nu is dit weer, dat aan al het stadvolk daar
 De veldheer, naar men zegt, zoo juist heeft kond gedaan?
 Gij weet? Gij hebt geluisterd? Of ontgaat het u,
 Dat onze liefsten dreigend nadert 's vijands kwaad?
- Ism. Tot mij, Antigone, omtrent de liefsten kwam
 Geen enkle tijding nog, 't zij zoet, 't zij smartlijks, sinds
 Van beide broeders wij gezaamlijk zijn beroofd,
 Op eenen dag gevallen door elkanders hand.
 En sinds d'Argeesche legerschaar verdwenen is,

In dezen eigen nacht, weet 'k verder niets, dat meer
Geluk mij schenken kan noch brengen grooter leed.

Ant. Ik dacht dus goed en daarom vroeg 'k u uit de poort
Naar buiten mee, opdat ge 't hooren zoudt alleen.

Ism. Wat is 't dan, dat u blijkbaar zoo bewogen maakt?

Ant. Heeft dan niet Kreon van ons beider broeders dier
Wel d'een, maar niet den ander, met een graf geëerd?
Hij liet Eteokles, zegt men, naar recht en wet
En naar d'aloude zede dekken onder d'aard,
Geëerd bij hen benee, de onderaardsche doen.
Maar Polyneikes' jammerlijk gevallen lijf
Verbood, zegt men, de vorst, bij luide afkondiging,
Met aard te dekken, te beweenen, wie het zij,
Maar onbeklaagd te laten, zonder graf — festijn
Voor 't azend vogeldom, dat 't aanstaart, prooibelust.
Zoodanig, zegt men, heeft de eedie Kreon u
En mij — ja, 'k zeg ook mij, — thans luide aangezegd,
En herwaart komt hij, 't hun, die nog onwetend zijn,
Bij monde des herauts te maken openbaar.
En niet gering acht hij 't, maar stelde op elk vergrijp
Van deze bei de straf van steeniging door 't volk.
Ziedaar hoe 't staat voor u en weldra toont ge nu
Of welgeboom ge zijt, of — eelgeboom — gering.

Ism. Maar, wat rampzaalge, zoo dit aldus is, kan ik,
't Zij samenvoegend, 't zij ontbindend, hieraan doen?

Ant. Of mee gij dragen, medehandlen wilt, bedenk!

Ism. Wat wilt gij voor gevaarlijks? Waar toch denkt gij lieen?

Ant. Of gij den doode saam met mij verlossen wilt?

Ism. Hem te begraven denkt gij, tegen 't stadverbod?

Ant. Mijn broer althans en ook de uwe, als gij niet wilt,
Want niet wil 'k schuldig aan verraad bevonden zijn.

Ism. Vermeet'le, gij trotseert dus Kreons scherp bevel?

Ant. Het staat toch niet aan hem, te weren mij van 't mijn?

Ism. Ach, zuster mijn, bedenk hoe onze vader eens,
D'onzalige, in haat en schand te gronde ging,
Nadat, om zelf-ontdekte euvel daden, hij

De oogen zich had uitgerukt met eigen hand.
 Hoe dan zijn Moeder, ach, en gade, o, dubbele naam,
 Met eigen euvie hand zichzelf het leven nam.
 En hoe, ten slotte ons leed-beproefde broederpaar
 Op één dag werd geveld door wederkeerde hand.
 Zie nu van allen ons 't ellendigst ondergaan,
 Wij, eenzaam nagebleev'nen, als wij met geweld
 De wet trotseeren durven, 's vorsten stem en macht.
 Bedenken wij, dat ons Natuur als vrouwen schiep,
 Die nimmer tegen mannen kunnen strijd bestaan,
 Dat wij gehoorzaam, door de Macht'rigen beheerscht,
 Dit dragen moeten en wellicht nog smart'lijks meer.
 Ik toch, terwijl 'k de onderaardsche goden smeeek
 Mij te vergeven, daar 'k moet buigen voor geweld,
 Zal aan het overheidsgezag gehoorzaam zijn.
 Want alle overmatig doen is zinneloos.

- Ant. U bidden is mij verre. Ja, zelfs als ge woudt
 Nog met mij meedoen, 't had mijn welgevallen niet.
 Denk wat u goeddunkt. Maar ik ga begraven hem,
 En sterf 'k daarbij, zoo is 't, voorwaar, een schoone dood.
 In liefde word 'k met hem vereend, den dierbre dier,
 Uit vroomheid overtreedster. Daar ik langer tijd
 Hen daar behagen moet, dan dezen hier op aard.
 Want ginds zal 'k altijd toeven. Dunke 't u dan goed,
 Wat bij de goon geëerd is. niet te houden in eer.
- Ism. Ik houd het wel in eere, maar den burgers trots
 Te bien, ben 'k eenmaal van nature niet bij macht.
- Ant. Misschien kunt gij u dekken met dat woord. Maar 't graf
 Zal ik opwerpen voor mijn liefsten broeder, 'k ga.
- Ism. Rampzaal'ge, ach, hoe fel ben ik beangst om u.
- Ant. Voor mij wees niet bevreesd. Bezorg uw eigen lot.
- Ism. Maar maak dan deze daad aan niemand openbaar,
 Berg 't in 't verborgen; ik wil dan hetzelfde doen.
- Ant. O, roep het luide uit! Gij zijt mij meer gehaat
 Als gij 't verzwijgt, dan als gij 't openlijk verkondt !
- Ism. Alleen maar voor den doode slaat uw hart zoo warm.
- Ant. Maar zoo behaag ik, wien ik 't meest behagen moet.

- Ism. Als ge 't maar kondt ook; maar onmoog'lijks streeft ge na.
 Ant. Welnu, wanneer ik niet de kracht heb, is 't gedaan.
 Ism. Men vange 't staan naar onbereikbaars zelfs niet aan!
 Ant. Als gij zoo spreekt, dan zijt ge mij terecht gehaat,
 En vijand van den doode, dien gij nabestaat.
 Maar laat mij dan maar en mijn onbezonnenheid
 't Verschrikkelijke ondergaan. Want ik kan lijden nooit
 Zoo iets ontzettends, dat mijn dood niet schoon zal zijn.
 Ism. Wel, als 't u goeddunkt, ga. En weet dan, dat ge gaat,
 Een dwaze, weliswaar, maar d'uwen lief met recht.
 (Beide naar verschillende kanten af. Koor komt op.)

Koor.

Strophe 1.

Licht der opgaande Zon, zoo schoon
 Als nog nimmer op onze stad,
 't Zevenpoortige Thebe, scheen!
 Gij kwaamt dan nu, o, gouden oog
 Van den dag, rijzend hoog
 Boven 't fonkelend bed der Dirceesche stroomen.

't Blankschildige, zwaargerust heir,
 Van Argos zoo dreigend genaakt,
 Vluchtend als balling nu spoort gij tot spoed
 Met nog driftiger teugel.

Dat tegen ons land, om onzalige twist
 Van bijtende woorden in woede ontbrand,
 Polyneikes had samengebracht.
 En het vloog naar ons land als een aad'laar,
 Fel krijschend, op machtige, sneeuw witte wiek,
 Met wapenen veel,
 En met paardenstaart-wuivende helmen.

Antistrophe 1.

Leg'rend zich boven de huizen, had
 Dreigend het met der speren haag
 Zevenpoortige stad omklemd.
 En heen ging het, eer nog ons bloed

Gulz'ge kaak had verzaad,
Eer de lekkende vlam den torentrans vatte..

Zoo hield in het druischend geweld
Van krijg het machtig omvat
't Volk van den Draak, voor de wederpartij
Zwaar te meesteren vijand.

Want Zeus bovenal het leeghoofdig gebral
Van snoevenden haat en aanschouwende hen.,
Naderrukkend in machtigen stroom,
In hun gouden gerinkel van hoogmoed,
Met bliksemende schicht den vermeet'le trof,
Die op d' uiterste streep
Reeds aanving victorie te juichen.

Strophe 2.

Op de weerkaatsende aard viel hij nedergewankeld,
Vuurdrager, die eerst in razende driftvervoering,
Als een woedende orkaan
In toom'looze vaart kwam gerend.
Anders was het beschikt.
Ieder het zijne deelde d'onstuimige krijgsgod.,
De krachtige makker.

Want aanvoerders zeven, gelijk aan gelijk,
Gesteld om het zevental poorten der stad,
Aan Zeus, den Afwendende, lieten zij
Der rustingen koperen schatting.
Alleen de rampzaal'gen, door één schoot gebaard,
Die winnende hand hieven tegen elkaar,
Zij deelen gezaam'lijken dood nu.

Antistrophe 2.

Maar immers naakte nu Nike, de naamvermaarde,..
't Vreugdevol lachende Thebe, het wagenrijke.
Laat nu weg van den krijg,
Vergetelheid vieren ons gaan.
Tempelwaart laat ons gaan,

Nachtlang in dansende rei en die Thebe doet daav'ren,
Bacchios, leid' ons!

Maar daar komt; genaderd de Koning van 't land,
Torst Kreon, bij nieuwe, uit godd'lijk bestier
Gesprotene orde, de heerscher thans.
Wat moge zijn geest overwegen,
Dat hij ter vergaad'ring ons oudsten hier riep,
Bij mond des herauts dezen Raad heeft gelast,
Ons allen hier plechtig ontbiedend?

Alkmaar

J. HEMELRIJK
en MARIE W. VOS.
